

Jámborné Balog Tünde

író, képzőművész (Hódmezővásárhely, 1938. október 3.)

Kezdetben teremtette Isten az eget és a földet, és ellátta mindennel, ami kell: reggeltől estig világító nappal és éjszaka tündöklő holddal, zuhogó fenti és surrogva áramló lenti vizekkel, szélfúttá réttel, náddal, fehér nyárfákkal, fekete jegenyékkal, tavasszal zöld, ősszel bíbor levelekkel, gyöngyvirággal, levendulával, Vizes utcával, ótemplommal, vadludakkal, anyám kanáriójával, Vagány és Szilaj kutyával, székely, magyar, cseh, német, szerb, tót és lengyel ősökkel, sokféle rendű-rangú-hitű rokonnal, áldott barátokkal, ádáz ellenfelekkel, széles látókörű apával, bölcs anyával, és amikor látta, hogy mindez jó, mielőtt a hetedik napon megpihent volna, nekem adta az egézet.

Később is sokat törődött velem. Megmutatta, hogy milyen sokféle az ember: a kis dél-alföldi faluban, ahol először körülnéztem, mályvaszín

rokolyás tót lányokat láttam a vásárban, Máramarosba katrincás ruszin asszonyok hoztak juhsajtot a hegyekből, és még nem tudtam írni-olvasni, amikor történelmi leckét kaptam háborúból és békéből, meneküléssel, sztalingyertyás-orgonás éjszakákkal, visszavonuló német, ránk zúduló orosz és fogságból hazavergődő csontsovány magyar katonákkal.

Elemibe apácák patyolattiszta iskolájába jártam, később olajos padlójú államosítottba, tanultam hittant, dialektikus materializmust, bőven volt részem kettős nevelésben. Szedtem gyapotot ónos esőben, láttam, hogyan agitálják be a parasztot a közösbe, miután elvették mindenét, és hogyan úzik ki a múzsákat az alma materből. Nem volt ám ott rajz, sem ének, sem latin, Krúdyt és Kosztolányit pad alatt olvasva ismertem meg. Egyik felől Szindbád, másik oldalról Esti Kornél csábítgatott, én azonban egy harmadik gavallérral randevúztam, aki segédmunkás létére Dante- és Ortega-idézetekkel szédített. Volt honnan merítsen, három egyetemi év után ötöt fegyházban és bányában töltött, együtt azzal a szellemi elittel, amelynek félreállítása és kiirtása a múlt végleges eltörlését szolgálta. Majdnem kicsaptak miatta, de kitartottam, vele élek ma is. Végül jelesen érettségiztem, és a dilemmát, hogy bölcsésznek menjek-e saját szándékom, vagy orvosnak apám óhaja szerint, a Fentvaló a maga módján oldotta meg. Férjhez adott, és amikor az esküvő után ötvenhét januárjában itt akartuk hagyni ezt a hideg-havas országot, nagy ködöt küldött a földre, hogy eltévedjünk és körbejárjunk a zörgő kukoricásban, hajnalra pedig oda érkezünk, ahonnan elindultunk: haza.

Ezzel kezdetét vette felnőttkorom, és bár házasságom sok kaput bezárt előttem, megnyitott néhány másikat. Voltam összeíró és népszámláló, orvosírnok, felcser, dekorációs és címfestőinas. A címfestőműhelyben kezdtem festeni, nem tudtam ellenállni a festékeknek és a lenolaj szagának. Azután bejutottam

ÖREGASSZONY IMÁDSÁGA

ván bábáskodott indulásomnál, és én igyekeztem jól sáfárkodni a tőlük kapott útravalóval, Darmstadtól Szófiáig több mint ötven kiállításom volt az elmúlt negyven esztendőben, a kilencvenes évek változásai közepette pedig sikerült létrehozni és másfél évtizedig megtartani a Makói Művésztelepet (1991–2006) a Kárpát-medence anyaországon kívüli magyar festőinek.

Az irodalom eszmélésem óta jelen volt életemben, de írni későn, ötvenöt évesen kezdtem. Hirtelen jött – és mint egykor a szerelem –, lecsapott rám, elemi erővel ragadott magával. Eddig három kötetem jelent meg: a *Medárd lépcsőjén*, *Az én kalendáriumom* és az *Árapály a Vizes utcán*, a negyediket talán befejezem tavaszra. Bár korábban a festésre is hagyományok inspiráltak, a népköltészet volt a közvetítőjük, novelláim anyaga és témája azonban – emlékeimen és képzeletemen átszűrve – maga az eltörölhetetlen múlt, és ahogy foggy előlem a jövő, nőttön-nő köröttem hatalmas tartománya.

Jánosné Balogh Tünde

Ittzés Mihály

zenepedagógus (Sárkeresztúr, 1938. október 8.)

Hetven sor, ahogy a kiadó megtisztelő felkérése szól, (egy híján) hetven év krónikájához – mondhatni, vajmi kevés; de elég is lehet, ha az ember szemérmesen a legszükségesebb adatok mögé akar bújni. Én most mégis inkább a kötetlenebb formát választom, ami belefér, belefér – remélhetően mind fontos és jellemző dolog, legalábbis számomra...

jobban kivettük részünket... Ha a gyermek- és ifjúkor sok bánatát-baját nem is lehet teljesen feledni, mégis – éppen mert az „elveszett paradicsomot” jelentik, a legtöbb emlék megszürtén, megszelídítve jelentkezik.

A családi hagyományt követve mindnyájan tanultunk zenét. Több tényező – néhány jó tanár, a színvonalas

Olyankor születtem, amikor a történelem éppen belegázolni vagy legalább beleszólni készült a családok s a közösség életébe. Ezért mondhatom: én tulajdonképpen nem a természetesen ígérkező szülővárosomban láttam meg a napvilágot. 1938-ban a felvidéki visszacsatolás miatt Győr, ahol édesapám evangélikus lelkész volt tíz éve, s ahol a szüleim éltek, felvonulási terület volt. Jobbnak látszott, ha egy csöndes faluba, apám orvos sógora felügyelete alá megy édesanyám engem világra hozni.

Kisgyermekkorom emlékezetes élményei között feltűnnek a háború eseményei. Fontos, mélyen emlékezetbe vésődő félelmek, rettegések. Ezt váltotta fel a megkönnyebbülés, a felszabadultság érzése, még ha bele is kerültünk a háború utáni szegénységbe. A későbbiek szempontjából, a pályaválasztást illetően azonban még édesapám 1950-ben bekövetkezett gyors halála sem volt meghatározó. Anyánk magára maradt öt, 18 és 6 év közötti gyerekekkel – s így talán az ötvenes évek nyomorúságából még

győri koncertélet kínálta élmények – egyre inkább a zenei pálya felé terelt. A karvezetés kezdett érdekelni, s a zene elméleti kérdései. (A hangszereket meghagytam idősebb fiaimnak.) A „konziban” óriási szerencsémre több kiváló tanárral hozott össze a sors. Mindenekelőtt Szabó Miklós és Lendvai Ernő óráira emlékszem vissza hálásan. Milyen nagyszerű volt Kodály-műveket és Schütz Máté passióját énekelni Szabó Miklós betanításában, vezényletével! Az utóbbit még inkább megtúrték 1957 tavaszán, mint az 1956-hoz köthető Zrínyi szózatát, amit leparancsoltak a mi műsorunkról is! Lendvai zenei elemzése új világot tártak fel előttem.

1958-tól 1963-ig a Zeneakadémián többek között Vásárhelyi Zoltán, Párkai István, Szőnyi Erzsébet, Ujfalussy József és mások órait látogathattam. Különösen Bárdos Lajos iránymutatása vált fontossá a későbbiekben. Persze látóköruink szélesítésére ott volt az akkori budapesti koncertélet egyre bővülő, nemritkán zenei világnagyságokat kínáló programja.

Győrbe, volt iskolámba visszakerülve a többféle tárgy tanítása mellett alkalmam nyílt fiatal zeneszerzőknek bemutatkozó estet szervezni, kamarazenekart alapítani, a növendékek zenekarával a barokk és klasszikus darabok mellett új kompozíciókat is bemutatni. Hálás vagyok a sorsnak, hogy néhány évig az akkor zenitjén álló Győri Ifjúsági Irodalmi Színpad zenei szerkesztője lehettem. Közben a megyei lap, a Kisalföld igényelte zenekritikusi munkámat, amit később új „állomáshelyemen”, Kecskeméten is sokáig folytattam a Petőfi Népe című lapnál.

Kecskemétre 1970-ben már családdal kerültem. (Feleségem akkor fejezte be zeneakadémiai tanulmányait, két pici gyermek anyjaként; a harmadikra csak angoltanári diplomája megszerzése után kerülhetett sor.) Kodály Zoltánné hívására jöttem, már ekkor a majd megalapítandó Kodály Intézetre gondolva. Amíg arra sor került, a Kodály Iskola tanári-karvezetői feladatai vártak rám, és az első két nemzetközi Kodály-szeminárium szervezésében való részvétel. Az új intézményt fel kellett építeni tartalmilag, szellemileg is. Szép feladat volt ebben részt venni évtizedekig a könyvtár-zenepedagógiai archívum-stúdió (KAS) „gazdájaként”, tanárként, igazgatóhelyettesként Erdei Péter igazgató mellett. Szinte magától jött mindehhez a sok hazai és nemzetközi szakmai feladat az intézet képviselőjeként, de különböző szakmai testületek (köztük a Magyar és a Nemzetközi Kodály Társaság vezetőségi) tagjaként is. Akárhogy is, felesküdtem Kodály eszméinek, életművének szolgálatára, zenepedagógusként, kutatóként. Ami persze nem jelenti azt, hogy dolgozataimban, előadásaimban csak a Kodály-életművel foglalkozom. Jelentek meg ta-

nulmányaim Kecskemét zenetörténeti emlékeiről, Bartókról, Liszt-művekről, kortárs zenéről, népzeneről és persze zenepedagógiai kérdésekről. Több Kodály-dolgozat angolul kötetbe foglalva megtette doktori disszertációnak a finnországi Jyväskylä egyetemén 2002-ben (elég vén fejjel). Magyarul vegyesebb tartalmú kötetem jelent meg *22 zenei írás* címen.

A sokféle szolgálatért – merthogy én a munkámat, pontosabban hivatásomat inkább annak tartom, mint pusztán kenyérkereső foglalkozásnak – érdememen felül értek el kitüntetések helyben és országos fórumokon. De azt hiszem, ezek csak formálisan – bár minden bizonnyal jólesően – minősítik az ember munkáját, eredményeit. Többet ér egy-egy tanítvány köszönete. A belső elégedetlenség, többet-jobbát akarás amúgy is megmarad az emberben, nem tud ülni a babérjain.

Szomorúan látom ma a nehézségek halmozódását, a sok erőfeszítéssel elért eredmény „visszavonását”. Mindezt megrögzött vidékiként különös súllyal érzem, és aggódással nézem. Mi marad a következő nemzedékeknek a kultúrából, ha a környezettel együtt így romboljuk? Aztán, mikor nagyon nekikeseredik az ember, a nagyok, köztük Kodály küzdelmeire kell gondolnunk, s elő kell venni régi bölcs hazafiak életprogram-gondolatait. Íme egy, Virág Benedektől: *„Születtem, szerettem hazámat, s dolgoztam érte. Ez az én életem története. Tegyetek ti is így, tanítsátok utódaitokat, s ha ezek is így tesznek, akkor Magyarország boldog lesz.”*

Hécs Mihály

Rákosi Gyula

labdarúgó, edző (Budapest, 1938. október 10.)

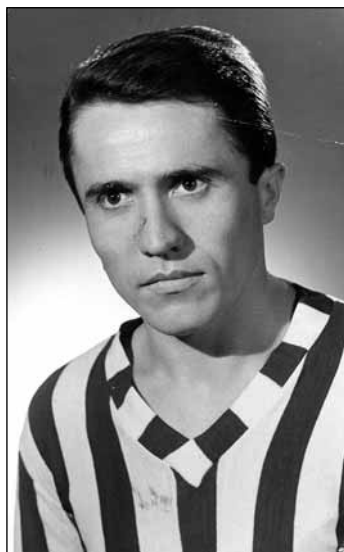

Sok minden volt pályafutásom alatt. Elsőként, hogy bejutottam a Ferencváros felnőtt csapatába, aztán a válogatottba, részt tudtam venni világbajnokságokon, kikerültem olimpiára. Ezek mind a sport területén adódtak, de a munka területén úgyszintén végig kellett mennem a létrán, segédmunkásként kezdtem, aztán ipari tanuló lettem. Innen képeztem magam tovább, de hála istennek, közbeszólt a sport. Többet voltam edzőtáborban, mint a munkahelyemen, így került a sport előtérbe, mindent a sportnak köszönhetek.

Mikor a Fradi ificsapatába kerültem, hatalmas dolognak éreztem, aztán az lett az álmom, hogy bejuthassak a felnőtt csapatba, hiszen akkor a Ferencváros név nagyon ragyogott. Mikor ez sikerült,

bajnokságokat nyertünk, kupákat nyertünk, mindegyiket szívesen emlékszem vissza. Mikor az ember bekerül egy felnőtt csapatba, minden vágya az, hogy válogatott legyen. Mert a nemzetiszínű mezt felvenni, az szent dolog volt. Sokan el sem hinnék, hogy akkoriban nyolcvanezer ember volt a meccseken és hallgatta a magyar himnuszt, nem is beszélve róla, hogy világeseményen képviselni az országot olyan felemelő érzés, amit nem is lehet szavakba foglalni. Minden sikerült a sportban, amit el tudtam magamnak képzelni. Persze még lett volna tovább is, de én meg vagyok elégedve, soha nem szabad elfelejteni, hogy az ember honnan jött. Én egyszerű családból származom, édesanyám háztartásbeli, édesapám kétkezi munkás, onnan kezdtem, pénz nélkül, egy pár cipővel, ami abban az időben azért nem volt olyan kis dolog, mint most. Mindent meg kell becsülni, amit ad az élet, és én úgy érzem, eddig ez sikerült.

Olyan alkatú ember vagyok, hogy mindenkivel jó viszonyban voltam. Szívesen emlékszem az edzőkre, soha nem sértődtem meg, ha kimaradtam a kezdő csapatból. Szerettem játszani, és ezért sok mindent vállaltam. Az edzők közül? Száger Misi bácsi, toborzó volt, én a Népstadionnál laktam '52-ben. A fák között több százan futballoztunk, és Misi bácsi azt mondta: „Hé, kicsi, holnap gyere!” Először voltunk vagy százhuszan, aztán szépen leszűkülünk ötven-hatvanra, ennyien jártak ide ki. Felnőtt koromban a Tátrai Sanyi bácsi foglalkozott velem, aki először betett a Fradi felnőtt csapatába, dr. Csanádi Árpád volt. Nagyon szerette, amit véghezvittem, mert ugyanazt vállaltam a pályán, mint az életben: hajtottam, futottam. Később, miután

az első csapatnál sikerült gyökeret eresztenem, utánpótlás válogatott, majd felnőtt válogatott lettem. '56-ot megélve láttam, hogy sokaknak ez a külföldre menekülést jelentette, de én itt akartam mindig élni és meghalni is. 41-szer sikerült válogatottnak lennem, és közben olyan klasszis játékosokkal kerültem egy csapatba, akikre ma is büszke vagyok. A futball azokban az években elképesztően népszerű volt. Le sem lehet írni, hogy mennyi mindent kaptunk a szurkolóktól, mennyire a tenyerükön hordoztak minket. Idősebbek még ma is gyakran megismernek és rám köszönnek.

Ami a mát illeti, én is a nagy változásban hittem, ami nem következett be. A futball nagyon rossz helyzetben van, kevés a gyerek, és a foci régóta nem olyan népszerű, mint a hatvanas, hetvenes években. A tehetségekben nincsen kitartás, könnyen feladják, nem kitartóak. Fizikai adottságaik sem az igaziak, sok az elhízott gyerek. Nem becsülik meg, amijük van. Nekünk mindent ki kellett érdemelnünk, semmit sem kaptunk meg könnyen sem az életben, sem a sportban. Most, ha keményebben hajtunk egy gyereket, a szülő kiveszi és elviszi máshová, ahelyett hogy kitartást és fegyelmet tanulna.

Amire igazán büszke vagyok, hogy az aranylabdás Albert Flóriánnal 55 éve vagyok az FTC-ben. Ami engem illet, inkább a foci segédmunkásának nevezném magam, nem hivalkodóan tettem a dolgom. Tudtam, hogy mit várnak el, és én a pályára lépve mindig arra törekedtem, hogy a sípszó után kilencven percig mindent megtegyek. Ha segítettem a gólban, ugyanúgy örültem, mint a gólszerző. Azt hiszem, ha újra kellene kezdenem, most sem csinálnám másként.

1968-ban léptem utoljára pályára válogatottként, 1972-ben hagytam abba és lettem ifiedző. Treníroztam olyan kiváló játékosokat, mint Nyilasi Tibi, Takács Laci, Kelemen Gusztáv, Papp Tibi, Magyar Pista és még sorolhatnám.

Most, mint nyugdíjas, fontos a nyugalom, de azért követem az eseményeket, főleg az utánpótlás-nevelésen tartom rajta a szemem. Megbízna mérkőzések ellenőrzésével, és minden héten megfordulok az FTC-stadionban. Akikkel játszottam, azokkal szerencsére ma is jó kapcsolatban vagyok. Lányommal élek Máriaremetén, és békésen kertészkedem. Megmaradtam annak, amiként kezdtem, és ha újra kezdeném, nem tennék másként.

Doszpod József

orvos, szülész-nőgyógyász (Pécs, 1938. október 16.)

A Pécsi Orvostudományi Egyetemen szereztem orvosi diplomát 1963-ban. Többen kérdezték már, hogy miért lettem orvos, hiszen családonkon belül az orvostiszteleten kívül semmi kapcsolatunk nem volt ezzel a gyönyörű hivatással. Az egyik fontos tényezőt megemlíteném. Édesapám 1947-ben tért haza a második világháborúból. Amikor látta, hogy iskoláimat könnye-

dén veszem, azt javasolta, hogy legyek orvos. A miéltre elmondta, hogy végigélte a világegést, találkozott németekkel, oroszokkal, amerikaiakkal, és mindannyiuk első kérdése az volt, hogy van-e közöttük orvos. Az orvosokat azonnal kiemelték, dolgozni kezdtek, és ami a legfontosabb, enni kaptak. A többi diplomásnak nem volt becsülete. Hát ezért!

Én is első generációs értelmiségi vagyok. Az orvosi egyetem elvégzése nem okozott különösebb gondot. Nagy lelkesedéssel mindent befogadtam, de hogy milyen nagy fába vágtam a fejszémet, az a friss diploma kézhezvételekor derült ki. Nem tudtam, mit jelent orvosnak lenni. Ezt az egyetemen nem tanították, családomból nem tudtak segíteni. Szerencsémre a szülészeti és nőgyógyászati klinikán nagyszerű csapatba kerültem, és az idősebbek segítségével orvossá váltam. Az itt tanultakból merítettem a későbbiek során.

Miért lettem szülész-nőgyógyász? Nem a jobb anyagi lehetőségek re-

ményében. Megtapasztaltam, hogy a világ legnagyobb öröme a szülőszobán látható. Egy egészséges újszülött világrajtette két ember önkívületi örömét, adott pillanatban a legnagyobb boldogságot jelenti. Ennél nincs felemelőbb érzés az orvos számára sem, aki ezt naponta akár többször is megéli. A másik ok az a biológiai csoda, amelyet terhességnek neve-

zünk. Kilenc hónap alatt lejátszódik az ember egész előélete. Miért kilenc hónapig tart a terhesség, miért nem fejeződik be előbb, miért nem lökődik ki az anya számára „idegen” szövet, mi irányítja ezt a csodát? Elhatároztam, hogy ennek a titoknak a kutatására szentelem időmet a klinikai munka elvégzését követően. Így is történt!

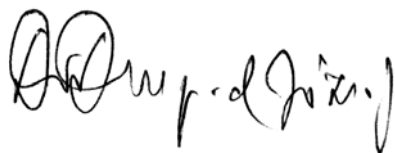
Végigjártam az egyetemi számárlétrát, és 1989-ben egyetemi tanárrá neveztek ki. 1993–2003 között a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem Szülészeti és Nőgyógyászati Klinikájának voltam igazgatója. Az egyetem hármasként maradó feladatának maradéktalanul megfelelttem. Sok-sok embert gyógyítottam és sok újszülöttet segítettam a világra, orvostanhallgatókat és orvosokat tanítottam és neveltem, és a magzat méhen belüli életét kutattam. Ebből a témakörből írtam kandidátusi, majd doktori értekezésemet. Könyveim közül a legfontosabbnak tartom *Az intrauterin magzat* címűt, melyben összefoglalom tudományos munkásságomat.

Sokat jártam külföldön, és azt tapasztaltam, hogy munkásságomat sokfelé ismerik és elismerik. Egy évet töltöttem a bázeli női klinika endokrinológiai laboratóriumában.

Elnöke voltam a Magyar Nőorvos Társaságnak, a Magyar Család- és Nővédelmi Tudományos Társaságnak, a Perinatológiai Társaságnak. Tagja voltam a Magyar Tudományos Akadémia kétszáz fős köztestületének és három akadémiai bizottságának. Két külföldi nőorvostársaságnak vagyok tiszteleti tagja és jelenleg a Magyar Nőorvosok Lapja főszerkesztője.

Kiegyensúlyozott családban élek, közgazdász feleségemmel együtt sok örömet leljük öt unokánkban. Fiaim nem lettek orvosok, a közgazdasági pályát választották. Ez jobban megfelel az új világnak meg a lehetőségeknek.

Milyen kevés történt velem, és közben hetven év elszelelt!

Kálmán Attila

tanár (Budapest, 1938. október 22.)

Az őseit senki sem választhatja meg. De vállalunk kell őket. Nem csupán a génjeiket, hanem az életükből reánk vetülő fényt és árnyékot is.

Elődeim között nem csupán kocsis parasztok voltak, hanem akadt lelkipásztor, orvos, tanár, főszolgabíró, sőt főispán is. Így nem meglepő, hogy a származásom miatt az ötvenes években „x”-es, úgynevezett „osztályellenség” kategóriába kerültem, s hiába voltam többnyire kitűnő tanuló, csak nagy kerülőkkel szerezhettem meg a diplomáimat.

Tatán, Esztergomban, Szegeden és Budapesten tanultam. Tanítóképzőt, tanárképző főiskolát és tudományegyetemet végeztem (matematika–fizika–ábrázoló geometria szakon), majd matematikából doktoráltam.

Dányon, Kistarcván, Budapesten és Tatán tanítottam. 1990-től 1994-ig Tatanak és húsz környező községnek küldötteként tagja voltam a rendszerváltó parlamentnek, egyúttal negyven hónapig a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkára (Andrásfalvy Bertalan, majd Mádl Ferenc miniszter úr első helyettese).

Bukásunk után tíz évig a Pápai Református Kollégium Gimnáziumának igazgatója lehettem, s vele párhuzamosan 12 évig a Dunántúli Református Egyházkerület főgondnoka (a második hatéves ciklusban a Magyarországi Református Egyház zsinatának világi elnöke). Nyugdíjasként harmadik éve a pápai kollégium tagintézményeként új református gimnáziumot szervezek-vezetek Tatán.

„Ellenzékiként” valószínűleg 1968 augusztusától tartottak nyilván, amikor Tatára kerülve nem írtam alá egy Kádár Jánosnak szóló táviratot, amelyben a tantestület támogatta a csehszlovákiai beavatkozást, majd egy magas beosztású pártvezető fiát félévkor „megbuktattam”. 1972-től több alkalommal vittem 45-50 fős diákcsoportokat erdélyi, később felvidéki és kárpátaljai barangolásra, és évente többször harminc-negyven fiatal (zömében egyetemista, egykori tanítványom) jött össze a lakásunkon. Ezért egyszer „önálló napirendi pont” voltam a tatai városi pártbizottság ülésén.

Azt sem nézték jó szemmel, hogy meghívtam a tatai gimnáziumba Csoóri Sándort, Somogyi Józsefet, Bárdos Lajost, Sánta Ferencet, Dobos Lászlót, Cziné Mihályt, Kósa Ferencet, Sára Sándort, Lükő Gábort, Szij Bélát, Kallós Zoltánt és más alkotókat.

Ott voltam 1988. szeptember 3-án a lakiteleki sátorban, a Jurtaszínház összejövetelén, a Duna-kör felvonulásán, az Erdély melletti tüntetésen, Nagy Imréék újratemetésén, 74-es sorszámú az MDF-es igazolványom. Négy hét múlva már a tatai MDF-szervezetet is megalakítottuk (annak a lakásán, aki most MSZP-s képviselőként az „utódom”, a későbbi országos kisgazda főtítkárral és azzal, aki két év múlva a tatai MIÉP elnöke lett).

Több gyűlést, felvonulást, MDF-piacot, ünnepélyt, erdélyi segélyakció-találkozót szerveztünk. Másfél évig voltam a tatai szervezet egyik ügyvivője és az országos tanács tagja.

Országgyűlési képviselőként először az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottság tagjaként részt vettem börtön- és menekülttábor-látogatáson, valamint több, elsősorban kisebbségi törvény megfogalmazásában. A képviselőséget nehéznek találtam, mert rengeteg, többnyire megoldhatatlan kérést, feladatot kaptam, s olyan ügyekben is kellett szavaznom, amelyekről nem volt kellő információm, szakértelmem. 1991. március 1-jétől a ciklus végéig voltam a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkára. Elvileg a miniszter első helyettese, de gyakorlatilag annyi hatásköröm volt, amennyit kiharcoltam magamnak.

Kissé tréfásan azt szoktam mondani, hogy gyakorta szívesen vállalt, de olykor kényelmetlenebb feladatok is jutottak a politikai államtitkárnak: az egyetemi tanárok kinevezését a miniszter ellenjegyzi, a fölmentését az államtitkár, eljutottam ugyan egyszer az USA-ba és Spanyolországba is, de inkább a környező országokba mehettem. Többnyire nekem kellett válaszolnom a parlamentben a „rázósabb” kérdésekre, interpellációkra, átvennem az állam részére az MSZMP egykori levéltárát, a művészekről „ajándékba kapott” több száz rangos képzőművészeti alkotást, elrendezni a rehabilitációs kérelmeket, elmenni a vidékre kihelyezett kormányülésekre, tárgyalni egyházakkal, szakszervezetekkel, kisebbségi és társadalmi szervezetekkel, a médiumok képviselőivel, részt venni pedagógus- és egyéb fórumokon, tanácskozásokat vezetni, előadásokat tartani, kiállításokat megnyitni. A zömét akkor is szívesen végeztem, de így utólag sok minden megszépül. Hétféteken is 12–16 órát dolgoztam, de nem a munka, hanem a kihagyott lehetőségek súlya „fárasztott”.

Legjelentősebb sikernek a hatvanas években fölszámolt több mint ezer kisiskola közel egyharmadának visszaállítását tartom (csaknem mindet, azóta ismét megszüntették), valamint az 540 tornaterem építését, a mintegy ötezer

oroszyelv-tanár átképzését angol-, német-, franciatanárrá, az elsős főiskolások-egyetemisták számának megkétszerezését, a hazai kisebbségek és a határon túli magyarok oktatásának intenzívebb segítését, a közoktatási, a szakképzési és a felsőoktatási törvény kidolgozását, elfogadását, továbbá az egyházi, az alapítványi, valamint a művészeti iskolák hálózata kiépítésének megkezdését.

Egyházkerületi főgondnokként, valamint a Magyarországi Református Egyház világi (nem lelkészi) elnökeként is több egyházi törvény megfogalmazásában, valamint a református iskolarendszer kiépítésében igyekeztem részt venni, hasznosítani a közéletben szerzett tapasztalataimat.

Amikor a négyéves „politikai kaland” után visszatérhettem a közoktatásba, nem a magam kudarcra miatt keseredtem el. Ma is van sok kedves, értelmes, szorgalmas, jó szándékú diák, de a körülmények nehezednek.

A rendszerváltás nyertesei közé tartozom. Saját életem példázza, hogy ha az Isten valamit elvesz, sokszorosan adhatja vissza: kezdetben nem tanulhattam tovább, s mégis három diplomám lett, volt. 1980-ban nem kaptam útlevelet, s azóta 22 országban járhattam; elvették az osztályomat, öt évig osztályfőnök sem lehettem, s tizenharmadik éve vagyok igazgató, előtte álmodni sem mert magas beosztásokat kaptam. 1982-ben öklömnyi rákos daganattal kivették az egyik vesémet, s hét hétig sugaraztak kobalttal. Akkor azt mondták az orvosok, hogy ha szerencsém van, akkor még akár öt évig is élhetek. Ez 25 éve volt. Úgy látszik, hogy az Isten terveiben más volt. SOLI DEO GLORIA.

Falcsanak Attila

Metz Katalin

újságíró, színikritikus (Marosvásárhely, Románia, 1938. október 25.)

Perceg az idő, mint szű az antik bútorokban. Ha tetszik, ha nem. Az egészséges elme észre sem veszi. Teszi a dolgát, mint mindig, iskoláskora óta. Aztán rákérdeznek, egy percre megálljt intenek, s te, a napilapos robot után az éjszakába menekülve, önvizsgálatra kényszerülsz. A visszapillantó tükörbe nézel.

Budapesti születésű és végzettségű orvos apa lányaként pillantottam meg a napot Marosvásárhelyt. A gének alaposan megtréfáltak: vérbeli francia nagynya, szász nagyapa és anyám, az erdélyi református papleány révén, székely és magyar nagyszülők alkati öröksége perelt magának – egy életen át – váltakozó sikerrel.

Az apai ág többszázados orgonaépítő-zenész dinasztiája diktálta a művészetek iránti, kizárólagos érdeklődést, hatéves koromtól a professzionális zeneiskolába járást, amelyet épp a nagyapám alapított. Ugyancsak itt, a Kultúrpalotában tettem szert – a gyermekkoromban Erdély-szerte legjobb színház „nagy” korszakának apró szemtanújaként – az életpályámat megszabó kritikusi hivatás első, zsigerekig ható élményeire.

A szellemi rugalmasság, az örök tanulás és a tisztességes munka, a közösség iránti felelősségtudat és a puritán életvitel, no meg a családi összetartás magától értetődőnek tetsző normái szabtak irányt az életemnek. Nem kifejezetten a proletárdiktátúra meg a „létező” szocializmus kívánta alapkövetelmények. Mindennemű

politikai konformizációt elutasító magatartásomra meg is jött a válasz: negyedéves koromban koholt vádak alapján kizártak a kolozsvári Bolyai Egyetemről. Egyéves kálvária után mégiscsak visszavettek. A politikai megbízhatatlanság billoga odaát végig rajtam maradt, pártonkívüliként nem dolgozhattam

a sajtóban – holott 17 éves korom óta rendszeresen publikáltam kritikákat, esszéket. S mert posztgraduálisan elvégeztem a bukaresti színművészeti akadémia „teatrológia” szakát, színikritikusként viszont folyvást igénybe vettek.

A nagybetűs Élet hozta magával a rengeteg munkát, később tízéves szabadúszást, azaz munkanélküliséget, a romániai elszigeteltségben a bezárkózást a művelődés, a szakmai önképzés magánfalai közé, aminek pályámon – már otthon is – az olvasók (azaz, a közösség) körében megvolt a fogantatja. Csak épp belebetegedtem a hányattatásokba: öt évig kórházból kórházra járva, végül Budapesten állítottak talpra. Akkor a szó szoros értelmében, pár év múlva képletesen is: '87-ben egyetlen bőrönddel disszidáltam a Kárpátok gényvilágából.

Nem, nem visszanézni – döntöttem ösztönösen is az áttelepülés cezúrájában. A rengeteg testi-lelki megpróbáltatás emléke érzelmi gátja lett volna életem további folyásának. Az önépítkezésnek, amit a génjeimmel, habitusommal, tapasztalataimmal, tu-

dásommal és hiátusaimmal újra kellett kezdenem.

Romániában megtanultunk metaforikusan fogalmazni, virágnyelven körülírni a kimondhatatlant. Kivált, aki a színház cenzúráját kijátszó, metaforikus „nyelvét” igyekezett tolmácsolni. Igazi műhelymunka volt. Az alkotás szépségével és gyötrelmeivel. Így gyöngyözött ki a léleksorvasztó szabadsághiány a mély és őszinte gondolatokat, a létfontosságú mondanivalót, s hozzá a műves, metaforikus burkolatot. Talán ez alapozta meg immár magyarországi kritikusi pályámat is. Nem panaszkodhatom, tenyerén hordozott itt a sors, ami a szakmai lehetőségeket, a kibontakozás szabadságát illeti. És megajándékozott egy tartalmassá szépült Nagy Találkozással is...

Napilapos leterheltségem mellett megírtam két könyvet és – jólesően vettem át két magas kitüntetést. Pedig nem tanultam az előbbre jutás anyországi fondorlataiból, a munkahelyi ökölharcvívás taktikájából, a főnöki cserbenhagyásos gázolás elfogadottságának „normáiból” (épp a napokban szüntette meg státusomat 16 év után, indoklás nélkül, lapom főszerkesztője a rovatvezetőnővel karöltve), sem a mindent átszövő politikai klikkrendszer törvényeiből, amit kezdettől döbbenetesen éreztem. Valamit valamiért – könyveltem el áttelepülésem pillanatában. És azóta is e szerint élek. Úgy érzem, hasznosan és szépen.

Dimény Judit

zenetanár, szerkesztő (Brassó, Románia, 1938. október 27.)

Tizenegy éves voltam, amikor először operaelőadást láttam, ez Gounod Faust című operája volt. A szabadtéri előadást történetesen az Állatkertben tartották. Ez az este kihatott egész további életemre. A zongorához ugyan nem voltam elég tehetséges, de élményeim középpontjába ezentúl a zene került. Operába és koncertekre jártam, s még éppen az utolsó pillanatban, az érettségi szünetben, eldöntöttem, hogy – bár sok más dolog is érdekelt – mindenképpen zenei pályára szeretnék menni.

Két év szorgalmas tanulás következett, kb. kilencévnyi munkát kellett volna pótolnom vele, ez nyilvánvalóan nem sikerült. A Zeneakadémián felvételiztető tanárok bizonyára nem a tudást látták bennem, s nem is a tehetséget, hanem talán a mély érdeklődést és a nagy-nagy akarást. Máig sem értem, miért, de – felvettek. Olyan diákra találtak bennem, aki mindent megtesz, hogy kiérdekelje a kapott lehetőséget. Néha, amikor senki sem látott, titokban megsimogattam a Zeneakadémia falát.

A középiskolai énektanár és karvezető tanszakon, ahol Szőnyi Erzsébet, Vásárhelyi Zoltán, Bárdos Lajos, Szabolcsi Bence tanítványa lehettem, fokozatosan kialakult bennem az érdeklődés a tanítás és a gyerekek iránt. Diploma előtt már alig vártam, hogy sok-sok évnyi tanulás után végre én is továbbadhassak valamit mindabból, ami az én életemet olyannyira gazdagította: a zene szeretetéből.

Első munkahelyem Egerben volt. Négy évig ének-zenét tanítottam a Gárdonyi Géza Gimnáziumban, s friss pedagógusként osztályfőnök is lettem. Rengeteg új élmény ért ezekben az években, nagyon szerettem Egerben dolgozni.

Családi okok miatt mégis Budapestre kellett költöznöm, itt először három évig tanítottam ének-zenei tagozatos és normál általános iskolai osztályokban. Nagyon nehéz volt az átállás az alacsonyabb korosztályokra. Azt hittem, soha nem fogom megtalálni az utat a kicsikhez. Közben részt vettem egy rádiós műsor, a *Nyelv-zene-matematika* című sorozat készítésében, amelynek egyik műsorvezetője voltam Vargha Balázs és Loparits Éva társaságában. Ez a sorozat hozta meg a fordulatot életemben: itteni munkám nyomán 1971-ben meghívtak kaptam az *Iskolarádió* zenei szerkesztői posztjára.

Innen kezdve látszólag nagyon unalmas a történet: 36 évet töltöttem ezen a területen, ebből az utolsó 13 esztendő már nyugdíjasként.

Nem véletlenül: csakhamar rájöttem ugyanis, hogy én erre születtem, ide kellett elérkezniem. Tanár maradhattam s közben szerkesztő is lehettem, apró „fogaskereke” a Magyar Rádió egészének, amelyet mindannyian nagyon szeretünk, s amelyhez mindannyian szorosán hozzánőttünk.

Kezdetben saját ötleteimből merítettem, így születtek a *Hang-játék* sorozat adásai, amelyek egyikével aztán 1975-ben elnyertem a Prix Japont, azaz a Japán NHK Rádió nemzetközi versenyének nagydíját.

Később sorban felkértem a zenei élet és a zenepedagógia jeles szereplőit, hogy alakítsunk ki új sorozatokat gyerekek és fiatalok számára. Így lett munkatársam évekre Tusa Erzsébet, Lantos István, Kertész Iván, Kovács Sándor, Mezei János, Tallián Tibor. Mindegyiküktől rengeteget tanultam, s közben szerkesztőként mégis én alakíthattam ki a rádiós zenei nevelés koncepcióját.

A *Nyelv-zene-matematika* és a *Hang-játék* című sorozat időközben megjelent könyv formájában is. Az előbbi a szerzőtársakkal közösen, az utóbbi a saját megfogalmazásomban.

Hogyan telt el ez a sok év egyetlen helyen? Észrevétlenül.

Közben lettem két felsőfokú nyelvizsgát (angol és német), majd a nyugdíjazásom tiszteletére egy középfokút (spanyol), részt vettem egy-egy külföldi szakmai konferencián, hol előadóként, hol hallgatóként. Volt néhány televíziós szereplésem, egy tanéven át műsorvezetője voltam a *Szórakoténusz* című, kicsiknek szóló anyanyelvi sorozatnak.

1986-ban két hetet tanítottam Japánban, ott megtapasztaltam, hogy nem kell feltétlenül közös nyelvet beszélnünk ahhoz, hogy kisebb vagy nagyobb gyerekekkel – vagy akár pedagógusokkal is – megértsük egymást. Az egymásra hangolódáshoz elegendő lehet a szemkontaktus, egy-egy kis mozdulat, gesztus, és főként a játék. Ez nagyon megható élmény volt.

1991-ben Erkel-díjjal tüntettek ki.

A munka évei alatt rengeteg gyerekekkel és fiatallal találkoztam, némelyikkel csak egyetlen alkalommal, másokkal viszont éveken keresztül dolgozhattam a rádióban. Sokan lettek közülük zenészek, neves emberek. Életem legnagyobb találkozása a 12 éves Kovalik Balázs volt, akinek nyomon követhetem pályakereső éveit, tanulmányait, majd operarendezőként elért nagyszerű szakmai sikereit.

De egyformán érdekelt minden egyes gyerek, aki leült velem szemben és egy időre nekem ajándékozta magát: figyelt a szavaimra és a zenére, s közben beavatott saját gondolataiba. Akivel éppen együtt dolgoztam, mindig a legfontosabbá vált, neki szenteltem minden erőmet, minden gondolatomat.

1994 óta papíron nyugdíjas vagyok, utolsó műsoraimat 2007-ben készítettem. A zenétől és a gyerekektől természetesen így sem búcsúztam el.

A '90-es években visszataláltam első operalátogatásom színhelyére: az Állatkertbe. A zene, az utazás és a nyelvtanulás mellett életem nagy öröme lett az állatokkal való kapcsolat. 1997 óta örökbe fogadott tevény van az Állatkertben, és egy-egy állatkerti látogatás kimos belőlem minden gondot, minden fáradtságot.

Szumrák Vera

táncművész (Budapest, 1938. október 28.)

Kislánykoromban, mint minden gyerek, elképzelttem magam felnőttnek. Királykisasszony szerettem volna lenni, balerina és mama.

Amikor hatéves koromban apukáméknak választani kellett az általam megálmodott jövőbeli szerepekből, megpróbálták sorrendet felállítani vágyaimból, és mivel apukám jó barátja volt Harangozó Gyula, aki ismert születésemtől, evidenciaként közölte: a gyerek szép, jó alakú és mozgékony, az Operában a helye.

Így kerültem első osztályos koromban kétezer gyerekekkel versengve az Operaház balettiskolájába.

1950-ben megalakult a Balettintézet, és Nádasi Ferenc az általa kiválasztott legtehetségesebb növendékekből szervezett egy osztályt, akik a kilencéves tanulási penzumot négy év alatt tették le. 1954-ben végeztem, szerződöttem az Operaház, és noha még iskolás voltam, hiszen nem voltam még 16 sem, itt, ebben a házban töltöttem szakmai életemet 1980-ban, Párizsban elszenvedett balesetemig.

Az Operaház balettgyűttesében 1956 után, mikor a szólisták nagy része külföldre távozott, mi, fiatalok is jelentős feladatokhoz jutottunk. Nagyon erős évfolyam volt a mienk, évfolyamtársaim, Róna Viktor, Orosz Adél, Menyhárt Jacqueline mind kimagasló művészek, és meghatározói lettünk a későbbi repertoár vezető szerepeinek.

Első szerepem Gisselle *Myrtája* volt, majd ezt követte Kenesei-Vashegyi *Bihari nótájának* női főszerepe. Ez a szerep számomra nagyon fontos, én voltam benne Venus, és Dózsa Imre Parisként, mint álmaim királyfija is belépett az életembe. 1963-ban összeházasodtunk, és ez a herceg ma is mellettem és velem van. És jöttek a szerepek. A hatvanas, hetvenes és nyolcvanas

évek az Operaház balettéletének jelentős időszakát jelentették. A férfi és női szólisták lehetőségei az orosz és nyugati repertoár, valamint Seregi és Harangozó balettjei révén nagyon változatos feladatokat biztosítottak számunkra. A repertoár Balanchine-től a nagy klasszikus orosz baletteken át Seregiig és Bejart-balettekig terjedt, szinte felölelte a táncvilág minden szegmensét.

Alkatom és egyéniségem leginkább a nőt megfogalmazó drámai szerepekre predesztinált, de kedves szerepeim egyike volt a *Csipkerózsika* Orgonatündére is. Szerettem Harangozó és Seregi *Csodálatos mandarinjának* Lány szerepét, és boldog voltam, hogy mindkét koreográfus által megálmodott Bartók-táncdráma főszereplője lehettem. Táncoltam Eck Imre balettjeiben – például *Csongor és Tünde* (Léder), *Undine* (Beatrice) –, majd jöttek a Seregi-balettek: *Spartacus* (Julia), *A Városban* főszerepe, *Mandarin* (Lány), *Cédrus* (Fekete Asszony), Harangozó: *Poloveczi tán-*

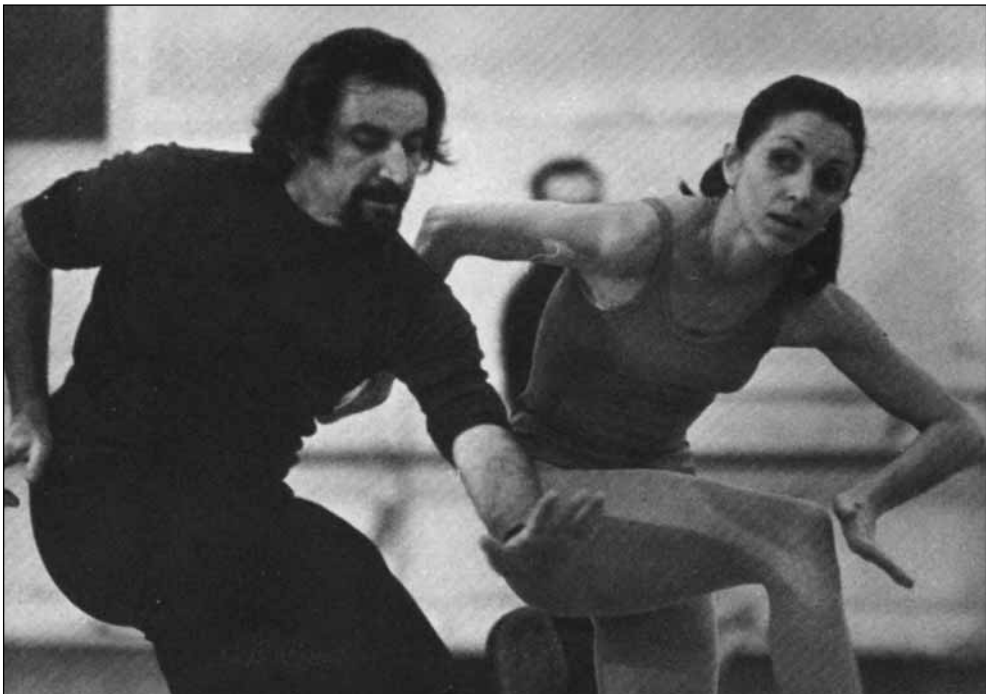
cok (Asszony), *Térzene* (Primadonna), *Seherezáde* (főszerep). Balanchine: *Apollo*, *Szerenád* főszerepei. Bolero, Vajnonen: *Párizs lángjai*, Bejart: „*Ez lenne a halál?*”, *Le Sacre du printemps* (kiválasztott lány), *Bahcsiszeráji Szökőkút* (Zaréma), *Gajane* (Aisa). Ezek a szerepek és a többiek, amiket el-táncoltam, töltötték ki az életemet, és a vágy, hogy teljesítsem életem igazi hivatását, és mama lehessek.

Nagyon nehezen sikerült, többszöri nekifutásra, végig ágyban fekve, de 1972-ben megszületett kislányom, Marianna, és 1979-ben fiam, Imre.

Ők azok, akikért érdemes volt megszületnem.

Ma, öt unokával, egy Liszt-díjjal, érdemes és kiváló művész kitüntetéssel és a Magyar Köztársaság Érdemrend tisztikeresztjével dicsekedhetek, és egy férjjel, aki a kezdetektől mellettem állt.

Azt hiszem, mindent megkaptam Istentől, amiről gyermekként álmodoztam.

MAURICE BÉJART-RAL

Dömölky János

rendező (Budapest, 1938. október 30.)

- A megtörtént és a kitalált múltam érdektelen.
 - Kezdeteimben „fele királyságom” adtam volna a titokért; meddig élek.
 - Ma már sehol és semmi királyság és/de a titkok ugyanazok.
 - Mégis...
 - A mese maradt és van.
 - És Daniel fiam és Kata kedvesem, akikkel több lettem. És a sok be nem fejezett és még el sem kezdett munkám.
 - Nem is hiszem, mennyi tervem, célom, álmom volt és van.
 - Csupán annyi történt, egyre jobban közeledem magamhoz; alig változva én vagyok.
 - Kíváncsian várom a következő, a hetvenedik születésnapom.
- Köszönöm a Napútnak a rám gondolatát,
és köszönöm, hogy társaimnak tiszta szívből gratulálhatok...